

הצעה לפתרון בחינת הבגרות באזרחות

סמל שאלון 034114

מועד קיץ תשע"ד 2015

הפתרון נכתב על ידי אשר אלבו

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

1.

א. **ציין-מנגנון פיקוח פורמלי. הצג- ביקורת מוסדית פורמלית** – מנגנונים פורמליים שתפקידם לפקח ולהגביל את השלטון, אשר פעולתם מוסדרת ומעוגנת בחוק. המוסדות והמנגנונים הפורמליים לביקורת הם: הפרלמנט, שמבקר ומפקח על רשויות השלטון האחרות ובעיקר על הרשות המבצעת, מוסד ביקורת המדינה שבראשו מבקר המדינה, האומבוסדמן (נציב תלונות הציבור), והרשות השופטת אשר מפקחת על פעולת הרשויות האחרות. **הסבר-** לפי ההצעה השרים צריכים להציג מידע לפני חברי הפרלמנט ביחס לטיב הקשרים שהם מקיימים עם אנשי עסקים לגבי הצהרת ההון שלהם, כלומר השרים מפוקחים על פי ההצעה הזו על ידי הפרלמנט שזוהי סמכותו על פי חוק לבקר ולפקח.

ב. **ציין – הזכות לפרטיות הצג** – זכותו של אדם לחיות את חייו ללא חשיפה, ללא התערבות וללא חדירה לחייו נגד רצונו. זכות זו חשובה, כי היא מבטיחה את מימוש זכותו של האדם להיות אוטונומי (עצמאי) ולעמוד ברשות עצמו. הזכות מגנה על האדם מפני חדירה פיזית (לביתו, לגופו, לחפציו), מפני פרסום מידע על חייו הפרטיים ללא הסכמתו ומפני איסוף מידע על חייו (באמצעות האזנות סתר, צילומים ומעקבים). **הסבר-** מסירת המידע שאינו נוגע ישירות לעבודתו של השר עלולה לחשוף מידע על חייו האישיים שלא מתוך הסכמתו ולעשה לפגוע בפרטיותו ללא הצדקה.

2.

א. **ציין – סוציאל דמוקרטיה. הצג** – גישה זו מדגישה את מימוש ערך השוויון על חשבון פגיעה מסוימת בערך החירות בתחום חברתי-כלכלי. בגישה זו הקהילה היא במרכז, ויש מחויבות של הקהילה למצבם החברתי-כלכלי של כל הפרטים בתוכה. הגישה דוגלת במעורבות של המדינה, שמטרתה צמצום הפערים בחברה. המדינה עושה זאת באמצעות הפניית כספי המדינה לטובת השקעות באוכלוסיות חלשות. **הסבר-** לפי הקטע מדובר על מעורבות של המדינה בהעברת תקציבים מוגדלים לצורך צמצום פערים בין עשירים לעניים, כדי לאפשר לכל אדם לקבל שירות ללא קשר למצבו הכלכלי, לפיכך מדובר על הגישה הסוציאל דמוקרטית שמבקשת להדגיש את ערך השוויון.

ב. **ציין – עבריינות שלטונית הצג** – כאשר אדם בתפקיד ציבורי מפר את החוק תוך כדי ניצול מעמדו ובזמן כהונתו, והמניע הוא אידיאולוגי ולא אישי, כלומר הוא עבר עבירה מתוך מטרה לשרת את המדינה ולא את טובתו האישית. **הסבר-** מנהל בית החולים הוא אדם בתפקיד ציבורי כי מדובר בבית חולים ציבורי והמניע לביצוע העברה אינו רווח אישי או תועלת אישית של המנהל אלא מניע של דאגה לשיפור תדמיתו של בית החולים.

3. הצג- ביטוי ראשון: יש בהכרזה אזכור של שם המדינה- מדינת ישראל. העובדה ששם המדינה הוא "ישראל" מתקשרת ליסוד יהודי של המדינה מכיוון שהשם ישראל שייך למורשת היהודית של העם, ויעקב, מאבות האומה היהודית, נקרא בשם ישראל. **ביטוי שני: יש בהכרזה אזכור לאירועים היסטוריים הקשורים לעם היהודי- למשל, אזכור השואה. כמו כן, מוזכר הקשר ההיסטורי בין העם היהודי לבין ארץ ישראל שמוצגת בהכרזה כמולדת העם.**

4. הצג- מעצר זה מטרתו מניעת ביצוע פשע, על סמך מידע שיש לרשויות השלטון, המצביע על חשד שהאדם יבצע פשע. המטרה העיקרית של המעצר, היא למנוע פגיעה בבטחון המדינה והאזרחים. השימוש במעצר המינהלי הוא חריג מכמה סיבות: המעצר מתבצע על סמך חשדות בלבד וללא הגשת כתב אישום, המעצר פוגע בזכות להליך הוגן, אין לאדם העצור הזדמנות להגן על עצמו מבחינה משפטית.

5. הצג -הבניית המציאות הפוליטית של האזרחים – התקשורת מעצבת את המציאות הפוליטית של האזרחים מכיוון שרוב המידע מגיע לאזרחים מכלי התקשורת. הבניית המציאות פירושה השפעה על עולם המושגים הפוליטי של האזרח ועיצובו (לדוגמא: אם התקשורת מדווחת על "עקירת ישובים מגוש קטיף" או על "מימוש תוכנית ההנתקות של ממשלת שרון", יש בכך עיצוב שונה של עולם המושגים הפוליטי). פירושה של הבניית המציאות היא גם עיצוב תמונת העולם הפוליטית הכוללת שהאזרח נחשף אליה (ולא רק המושגים שמהם תמונת עולם זו מורכבת).

גיבוש השקפת העולם הפוליטית של האזרח – התקשורת מסייעת לאזרחים לגבש את השקפת העולם הפוליטית שלהם. כלומר, היא משפיעה על האופן שבו האזרח מגבש את דעתו על השלטון, ואת החלטתו האם לתמוך בשלטון או לנסות להחליף את השלטון.

6. הצג- חוק יסוד שונה מחוק רגיל בשלושה מאפיינים: **במעמד, בתוכן ובצורה. במעמד – חוקי היסוד ניצבים במעמד גבוה יותר מחוקים רגילים באמצעות שני דברים:**

א. שריון סעיפי החוק – חלק מחוקי היסוד הם משוריינים, כלומר ניתן לשנות אותם רק ברוב של 61 חברי כנסת לפחות (רוב מוחלט) ולא ברוב רגיל. יש חוקי יסוד שניתן לשנותם רק ברוב מיוחס (רוב מיוחס הוא רוב גדול יותר מרוב רגיל).

ב. פסקת הגבלה – פסקה כזו מופיעה רק בשני חוקי יסוד: חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד חופש העיסוק. פסקת ההגבלה אוסרת על המחוקק לחוקק חוק המנוגד לעקרונות ולערכים של חוק היסוד. המחוקק יכול לפגוע בחוק היסוד רק אם מתקיימים שלושה תנאים:

- החוק החדש תואם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.
- החוק החדש נחקק לתכלית ראויה (כלומר למטרה מוצדקת).
- החוק החדש פוגע בעקרונות של חוק היסוד רק במידה שאינה עולה על הנדרש (כלומר, פגיעה מועטה ככל האפשר). **בתוכן** – חוק יסוד שונה בתוכן שלו מחוקים רגילים, כי הוא עוסק באחד משלושת התחומים הבאים:

(1) חוקי יסוד הקובעים את מבנה המשטר במובן הפורמלי – חוקים אלו מגדירים את סמכויות רשות השלטון ואת מערכת היחסים ביניהן (למשל חוק יסוד הכנסת, חוק יסוד הצבא, חוק יסוד השפיטה, חוק יסוד מבקר המדינה, חוק יסוד הממשלה).

(2) חוקי יסוד הקובעים את ערכיה של המדינה כמדינה יהודית – חוקים העוסקים באופיו של המשטר במדינת ישראל **במובן המהותי**, כלומר בכך שמדינת ישראל היא מדינה יהודית (למשל, חוק יסוד מקרקעי ישראל, חוק יסוד ירושלים בירת ישראל).

(3) חוקי יסוד הקובעים את אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל – חוקים העוסקים בהבטחת המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל ובמימוש ושמירה על זכויות האדם והאזרח (למשל, חוק יסוד כבוד האדם וחירותו). **בצורה** – בחוקים רגילים מציינים בכותרת את שנת החקיקה ואילו **בחוק יסוד לא מציינים את השנה**. הדבר מעניק לו מעמד-על של חוק שאינו מוגבל בזמן. נוסף על כך חוקים רגילים בדרך כלל כתובים בפירוט רב ואילו חוק יסוד, בגלל הרצון להעניק לו אופי של חוק כללי, **מנוסח בדרך כלל בתמציתיות ובניסוח מינימליסטי ומקוצר**.

7. הסבר – בישראל דגל המדינה קשור אל המורשת היהודית. בשנת 1948 נקבע שדגלה של ההסתדרות הציונית, ובו שני פסי תכלת ומגן דוד על רקע לבן, יהפוך לדגלה של המדינה. הדגל מורכב משני סמלים יהודיים: טלית ומגן דוד. צבעי הדגל הם כצבעי הטלית, כפי שכתוב בספר במדבר, פרק ט"ו פסוק ל"ח: "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת". תכלת ולבן מופיעים גם בתיאור בגדיו של הכהן הגדול ביום הכיפורים. "מגן דוד" הפך לסמל יהודי לאורך השנים. מקורו של הביטוי בתלמוד והחל במאה ה-14 מופיע סמל זה בספרים ובחותמות של קהילות יהודיות.

8. אשכול העולם היהודי: הצג – מאפיין אחד של החברה הדתית לאומית בישראל- שילוב בין היהדות לדמוקרטיה: השקפת העולם של הדתיים הלאומיים מחויבת להלכה היהודית ולציונות, וכן משלבת ערכים השייכים לתרבות המערבית אשר יש בהם התאמה לערכי היהדות הדתית. הדתיים הלאומיים שואפים לכך שמדינת ישראל תהפוך למדינת הלכה, אבל גם במצב הקיים הם מכירים בכך שהיא מדינה יהודית. כלומר, מדינת הלכה היא רק שאיפה אצלם, והם מתפשרים עם היות מדינת ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית. **מאפיין שני- שילוב המשפט העברי בחוקי המדינה:** הם רוצים לשלב בחוקי המדינה את המשפט העברי ואת המסורת היהודית הדתית עם הערכים הדמוקרטיים. חלק מהדתיים הלאומיים יעדיפו לפעול על פי ההלכה היהודית במצב של התנגשות בין חוקי התורה לבין ערכי הדמוקרטיה במדינה. **הסבר-עקרון הפלורליזם** פירושו גם הכרה בזכות של קבוצות שונות להתקיים זו לצד זו במדינה. מימוש עקרון זה בישראל מאפשר לחברה הדתית לאומית לשמור על ייחודה מכיוון שיש בהסדר הסטטוס קוו הכרה של המדינה בזכות הקיום של זרם החינוך הממלכתי דתי לצד זרם החינוך הממלכתי שהוא חילוני.

9. אשכול תקשורת ופוליטיקה בישראל: הצג – צו איסור פרסום: יש תקנות שנחקקו בתקופת המנדט ותקפות עד היום, שקובעות שהצנזור הצבאי רשאי לאסור פרסום של חומרים שעלולים לפגוע, לפי דעתו, בביטחון המדינה, בשלום הציבור או בסדר הציבורי. הצנזור עצמו הוא זה שקובע את גזר דינו של העיתון בקנס או בסגירת העיתון. **הסבר-** אמצעי זה יכול לפגוע בפלורליזם של אמצעי התקשורת כי הוא עלול להוביל למצב שבו עיתון ייסגר, וכך מגוון הדעות שאמור להשתקף במגוון הרב של אמצעי התקשורת יפגע.

10. אשכול בחירות ומפלגות: הצג- בגלל שיטת הבחירות בישראל (בחירות יחסיות), הממשלה שהוקמה זקוקה לזכות בתמיכה רוב חברי הכנסת כדי להתקיים (לפחות 61 חברים). לכן, אם בבחירות לא זכתה מפלגה אחת ביותר מ- 60 מנדטים, יש צורך לכונן ממשלה קואליציונית – ממשלה שמורכבת מכמה מפלגות שתומכות בה. התמיכה של המפלגות בממשלה מבוססת על הסכמים קואליציוניים. אלו הסכמים פוליטיים, שנחתמים בין המפלגות, ובהם נקבעים קווי היסוד של הממשלה וחלוקת התיקים. **הסבר-** העובדה שממשלה קואליציונית מורכבת מכמה מפלגות שונות מממשת את עקרון הפלורליזם כי ממשלה כזו מורכבת ממפלגות המשקפות דעות מגוונות הקיימות בציבור.

11. אשכול רשויות מקומיות: הצג- מאפיין אחד: כוחה של האופוזיציה ברשות המקומית חלש בהרבה מזו של האופוזיציה בכנסת. האופוזיציה במועצת הרשות אינה יכולה להפיל את ראש הרשות המקומית. כיוון שראש הרשות נבחר בבחירות אישיות וישירות, הוא משוחרר מהצורך להשיג אמון של חברי המועצה כדי לשמר את כהונתו.

מאפיין שני: בניגוד לבחירות למועצת הרשות שהן רשימתיות ויחסיות, הבחירות לראש הרשות הן **אישיות ורוביות**. כלומר, הנבחר לראש הרשות הוא המועמד שיקבל את המספר הגדול ביותר של הקולות הכשרים, אבל בתנאי שקיבל לפחות 40% מהקולות.

12. אשכול מעורבות אזרחית ופיקוח על רשויות השלטון: הצג- בסמכות הכנסת להקים ועדת חקירה מטעמה. ועדת החקירה יכולה להיות אחת מועדות הכנסת עצמן אשר תתפקד כועדת חקירה פרלמנטרית (למשל ועדת הכנסת לקידום מעמד האישה אשר תפקדה כועדת חקירה פרלמנטרית לחקר הסחר בנשים) או יכולה להיות ועדת חקירה שתורכב מחברי כנסת אשר יבחרו לשמש כחברי ועדת החקירה. החוק קובע שבכל ועדה חקירה פרלמנטרית יהיו נציגים של סיעות שאינן חלק מהקואליציה, כלומר אינן משתתפות בממשלה אלא באופוזיציה, לפי יחסי הכוחות של הסיעות בכנסת.

הסבר- פעולתה של ועדה זו מממשת את עקרון הפלורליזם בכך שהיא משמיעה את הקולות השונים של הציבור כפי שמשקף ביחסי הכוחות של נבחר הציבור שנבחרו לכנסת.

פרק שלישי

13. הצג – גלובליזציה: הכוונה לתופעה של זרימה מהירה של הון, טכנולוגיה ומידע באופן שחוצה את הגבולות בין המדינות ויוצר שוק עולמי חופשי של סחורות ודעות. יש הטוענים שהגלובליזציה הופכת את העולם ל"כפר גלובלי" אחד, כי היא מוחקת את הגבולות בין המדינות ומחזקת את שיתוף הפעולה הבינלאומי. **הסבר-** בקטע הכותב מתייחס לגוף של האיחוד האירופי אשר יוצר ארגון חדש שחוצה את הגבולות בין המדינות ומאפשר לאזרחים להזדהות עם אזרחים במדינות אחרות מתוך השתייכות לאיחוד האירופי שהוא גוף על-לאומי.

14. הצג – משאל עם: זהו אמצעי שנועד להכריע בעניינים עקרוניים או חוקתיים. הכוונה לפנייה של הממשלה אל הציבור, כדי שיכריע בהצבעה בשאלה עקרונית בנושא מסוים. במשאל מציגים לכלל אזרחי המדינה שאלה שהם צריכים להכריע לגביה, וההכרעה במשאל עם הופכת להחלטה מחייבת עבור הרשות המבצעת. יש ויכוח במדינות דמוקרטיות לגבי השימוש באמצעי זה. **הסבר-** בקטע מוזכר משאל עם שמתקיים בספרד ובו הציבור הקטלוני צריך להכריע האם להתנתק מספרד ולהקים מדינה עצמאית בחבל קטלוניה. הציבור מכריע בשאלה מהותית באופן ישיר בעזרת הצבעה ולכן זהו משאל עם.

15. הצג- הכוונה לסוג לאומיות שבה השייכות ללאום מבוססת על מאפיינים ייחודיים של חברי הקבוצה, כמו שפה, דת, היסטוריה, תרבות, מוצא, אורח חיים מסוים ומנהגים מסוימים. השייכות ללאומיות האתנית-תרבותית קודמת לשייכות למדינה, ואין חפיפה בין ההשתייכות הלאומית לבין האזרחות במדינה.

הסבר- העמים הנשכחים באירופה מבקשים עצמאות פוליטית במסגרת של מדינה שבה יוכלו לממש את ייחודם התרבותי ואת המורשת ההיסטורית הייחודית שלהם. העובדה שהם שואפים למדינה שתבטא את מורשתם הייחודית פירושה לאומיות אתנית.

16. ציין- חופש התנועה. הצג- זכותו של אדם לנוע באופן חופשי וללא הגבלה ממקום למקום בתוך תחומי המדינה, וכן לנוע מחוץ למדינה ואליה. חופש התנועה הוא זכות בסיסית, כיוון שפגיעה בו מונעת מימוש של זכויות אחרות (מימוש חופש ההתאגדות, חופש הביטוי ועוד). ההגבלה על חופש התנועה תיעשה אך ורק על ידי צו בית משפט המורה על: מאסר, מעצר, מעצר בית, עיכוב יציאה מהארץ, צו הרחקה ממקום מסוים, צו איסור כניסה למקום מסוים או צו אשפוז. **הסבר-** העובדה שהחברה המפעילה את האתר של מגדל אייפל סגרה את הגישה אליו בלילות פגעה בזכות של התיירים לנוע באופן חופשי באזור ולראות את האתר באופן חופשי וללא הגבלה שרירותית.

17. ציין- חשאיות. הצג- תנאי זה לקיום בחירות דמוקרטיות פירושו שלא ניתן לדעת כיצד אדם בחר בבחירות. **הסבר-** העובדה שאדם עיוור נאלץ להצביע עם מלווה אשר נכנס אתו מאחורי הפרגוד והעיוור נאלץ לומר לו איזה פתק להכניס למעטפה פוגעת בחשאיות ההצבעה שלו.

18. ציין- תנאי מכוח הענקה. הצג- החוק מעניק סמכות לשר הפנים להעניק אזרחות לאדם כלשהו שהמדינה מעוניינת להעניק לו אזרחות (בצורה זו העניקה המדינה אזרחות לדרוזים שרצו להתגייס לצה"ל עם קום המדינה). **הסבר-** העובדה ששר הפנים נעתר לבקשה להעניק אזרחות לאדם הגיאורגי אשר לא עמד בקריטריונים האחרים לקבלת אזרחות, פירושה שהשר עשה שימוש בסמכותו להעניק אזרחות לאדם שהמדינה רואה לנכון להעניק לו אותה לאור תרומתו הייחודית, במקרה הזה- תרומתו לשימור התרבות היהודית.

19. טענה-אני מתנגד להגדלת תקציב הביטחון. נימוק 1: לאורך השנים גדל החלק היחסי של תקציב הביטחון מתוך תקציב המדינה, מתוך מטרה, כביכול, לשפר את הזכות לחיים ולביטחון של אזרחי המדינה. לדעתי, המלחמה האחרונה שהתרחשה בקיץ הוכיחה כי תקציב גדול יותר אין פירושו בהכרח ביטחון רב יותר. דווקא התקציב הגדול פגע ביכולת של בכירי מערכת הביטחון לחשוב בצורה יצירתית בניהול המלחמה שהתארכה הרבה מעל למשוער ולא השיגה תוצאות יוצאות דופן. אני טוען כי דווקא צמצום בתקציב יכול להוביל ליעילות גדולה יותר מצד אנשי הביטחון שלא יסתמכו על תחמושת ללא הגבלה. **נימוק 2-** הצורך לשמור על הזכות לחיים ולביטחון של אזרחי המדינה אינו מורכב רק בגודל תקציב הביטחון. מרכיב הביטחון של אזרחי המדינה מורכב גם מתחושת הביטחון הכלכלי והחברתי שלהם, וקיצוץ מתמיד בתקציבים החברתיים לצורך הגדלת תחום הביטחון בתקציב פוגעת דווקא בביטחון המדינה וביציבותה.

20. טענה- לטענתי חובה להשאיר את השריון לנשים במפלגות המתמודדות לכנסת. **נימוק 1:** ללא שריון מספר הנשים שיזכו להיכנס לכנסת יפחת באופן משמעותי והדבר מסוכן מכיוון שמדובר באוכלוסיית הנשים המהווה כ- 50% מכלל האוכלוסיה אשר זוכה באופן קבוע לתת ייצוג בכנסת. הסרת השריון תפגע במוטיבציה של נשים לנסות ולהתמודד כי הסיכוי לזכות יפחת. **נימוק 2:** נשים סובלות מאפלייה פסולה כלפיהן בחברה, כפי שבא לידי ביטוי בשכר נמוך יותר ביחס לגברים באותו מקצוע, ביחס משפיל מצד גברים בחברה במקומות רבים ופעמים רבות גם להטרדות בעלות אופי מיני. דווקא בשל כך חשוב שאוכלוסיית הנשים תיוצג בכנסת באופן המשקף את גודלן היחסי באוכלוסייה, ובכך יוכלו נשים לחוקק חוקים שיקדמו את מעמדן.